

Т Е М А VI.

Інформаційні ресурси в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

План

1. Інформатизація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.
2. Перспективи розвитку електронного урядування в Україні.
3. Захист інформації в інформаційних, телекомунікаційних й інформаційно-телекомунікаційних системах органів державної влади та місцевого самоврядування.

Пит. 1. Інформатизація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

Ефективна інформатизація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування можлива тільки в контексті інформатизації всіх сфер життєдіяльності українського суспільства.

Інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформатизація стратегічних напрямів розвитку державності, безпеки та оборони є одним з напрямів інформатизації, що полягає у створенні і розвитку інформаційно-аналітичних, обчислювальних та автоматизованих систем, центрів і мереж, які забезпечують роботу органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Реалізація державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства покладається на **Державне агентство з питань електронного урядування України**, що діє на підставі Положення, затвердженого постановою КМУ від 01.10.2014 № 492.

Відповідно до вказаного Положення Державне агентство з питань електронного урядування України:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Віце-прем'єр-міністру України – Міністру регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства;

2) організовує проведення прогностно-аналітичних досліджень стану розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування та сфери інформатизації;

3) виконує функції генерального державного замовника Національної програми інформатизації, зокрема:

–здійснює моніторинг у сфері інформатизації;

–погоджує галузеві, регіональні програми та проекти інформатизації, програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування, здійснює їх координацію і вносить подання Кабінетові Міністрів України щодо зупинення виконання таких програм та проектів;

–забезпечує методологічну, нормативно-правову, інформаційну та організаційну підтримку процесів формування і виконання Національної програми інформатизації;

–доповідає щороку Кабінетові Міністрів України про стан інформатизації в Україні;

–подає щороку Кабінетові Міністрів України завдання Національної програми інформатизації на наступні три роки і проект програми завдань (робіт) на наступний бюджетний рік;

–вносить Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо внесення змін до Національної програми інформатизації;

4) здійснює державну реєстрацію електронних інформаційних ресурсів державних органів, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб публічного права, доступ до яких здійснюється через телекомунікаційні мережі загального користування, та видає відповідні свідоцтва;

5) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, належне функціонування Єдиного веб-порталу Кабінету Міністрів України з можливістю інтеграції інформаційних ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, що розміщені в Інтернеті;

6) проводить моніторинг інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади та про його результати інформує щороку Кабінет Міністрів України;

7) координує діяльність органів виконавчої влади, пов'язану зі створенням та інтеграцією електронних інформаційних систем і ресурсів в Єдиний веб-портал органів виконавчої влади та наданням інформаційних та інших послуг через електронну інформаційну систему «Електронний Уряд»;

8) координує та контролює роботи, пов'язані зі створенням, веденням і забезпеченням функціонування Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, визначає правила користування ним;

9) розробляє вимоги до форматів даних електронного документообігу в державних органах;

10) розробляє пропозиції щодо:

–визначення цілей і завдань державної інформаційної політики, шляхів її реалізації;

–забезпечення загальної координації діяльності державних органів з питань розвитку інформаційного суспільства;

–встановлення стандартів, норм, правил, порядків, класифікаторів у сфері інформатизації, електронного урядування та розвитку інформаційного суспільства;

–визначення порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади; порядку функціонування офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади;

11) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, заходи щодо:

–розвитку електронного урядування;

–створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів;

–створення Національного депозитарію електронних інформаційних ресурсів;

12) розробляє і здійснює разом з іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування заходи щодо розвитку інформаційного суспільства;

13) створює та забезпечує функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності»;

14) координує адміністрування адресного простору українського сегмента Інтернету;

15) забезпечує:

–функціонування системи електронної взаємодії органів виконавчої влади;

–впровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства;

–проведення експертизи Національної програми інформатизації та окремих її завдань (проектів);

16) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, заходи щодо функціонування електронного документообігу;

17) бере участь у здійсненні заходів із застосування електронного цифрового підпису;

18) визначає у межах повноважень, передбачених законом, особливості захисту державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

19) бере участь у:

–визначенні пріоритетних напрямів інформатизації та забезпеченні інформаційної безпеки держави;

–створенні, впровадженні та забезпеченні функціонування інформаційних систем, необхідних для функціонування загальнодержавної інформаційної системи;

–створенні Єдиного державного порталу адміністративних послуг;

20) сприяє залученню інвестицій, впровадженню новітніх технологій та використанню управлінського досвіду у сфері інформатизації, електронного урядування, користування національними інформаційними ресурсами;

21) бере участь в організації навчання та готує пропозиції щодо вдосконалення системи підготовки та перепідготовки фахівців у сфері інформатизації, електронного урядування;

22) інформує громадськість про стан розвитку інформаційного суспільства та пропагує переваги його побудови;

23) сприяє впровадженню у державних органах та органах місцевого самоврядування технологій електронного урядування;

24) бере участь у підготовці міжнародних договорів України, відповідно до законодавства укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру та здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції;

25) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Агентства, а також підприємств, установ, організацій, що належать до сфери його управління;

26) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У визначеній сфері не меншу роль відіграє також Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, яка є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України.

НКРЗІ є органом державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку. У визначеній сфері НКРЗІ здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу державного нагляду (контролю).

Основними завданнями НКРЗІ є:

1) забезпечення проведення єдиної державної політики з питань державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації та розвитку інформаційного суспільства, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового зв'язку;

2) здійснення державного регулювання та нагляду у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового зв'язку, використання інфраструктури з метою максимального задоволення попиту споживачів на послуги зв'язку та інформаційні послуги, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, збільшення обсягів послуг та підвищення їх якості, розвитку та модернізації телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних мереж з урахуванням інтересів національної безпеки;

3) забезпечення ефективного користування радіочастотним ресурсом і функціонування ринку телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних, інформаційних послуг та послуг поштового зв'язку на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів господарювання та споживачів цих послуг;

4) сприяння розвитку конкуренції та підприємництва, забезпечення рівних умов діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, вдосконалення механізму регулювання ринкових відносин у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку;

5) забезпечення системності, комплексності і узгодженості розвитку інформатизації та інформаційного суспільства в державі.

Одним з результатів інформатизації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування є запровадження електронного урядування в Україні.

Пит. 2. Перспективи розвитку електронного урядування в Україні

Електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян.

Головною складовою електронного урядування є електронний уряд, тобто єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання.

Виділяють **п'ять етапів розвитку електронного урядування**. На першому етапі створюються веб-ресурси різних органів публічної влади, які не підтримуються централізовано і не об'єднуються в єдиний портал. На другому етапі з'являються перші елементи інтерактивності (наприклад, відправлення питань і одержання відповідей громадян за допомогою електронної пошти), постійно публікуються новини про діяльність органів публічної влади. Третій етап характеризує поява повноцінної інтерактивності – можливості здійснювати операції (сервіси) в режимі онлайн (наприклад, сплатити штраф, замовити паспорт, продовжити дію деяких ліцензій і патентів тощо). Така конкретизація роботи електронного управління, що полягає вже не стільки в інформуванні, скільки в обслуговуванні, припускає створення спеціальних сайтів для підтримки цих сервісів не тільки для центральних, але і для міських і навіть районних органів влади. Четвертий етап – створення об'єднаних порталів різних органів публічної влади, через які можна здійснювати будь-які види трансакцій, для яких раніше було потрібно звертатися безпосередньо в орган публічної влади. Через регіональні портали стає можливою реєстрація підприємств, оформлення фінансових документів, легалізація іноземних документів тощо. З'являються регіональні портали, що поєднують у собі як увесь спектр державних послуг, так і послуги недержавного сектору – підключаються системи електронної комерції, інтернет-банкінгу. На п'ятому етапі відбувається створення електронної системи державного управління на основі єдиних стандартів, а також урядового порталу як єдиної точки доступу до всіх послуг – і для громадян, і для бізнесу. Більшість фахівців вважає, що найвищим ступенем розвитку електронної демократії є запровадження електронної системи волевиявлення (електронного голосування).*

Важливим нормативно-правовим актом у зазначеній сфері є Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної

---

* Що таке електронне урядування? (поширення практик електронного урядування в бібліотеках) : методичні поради / Ярмолинецька Р.Б, уклад. Слободян О.Л. – Ярмолинці, 2014. – С. 4–5.

інформаційної системи «Електронний Уряд», затверджений Наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 15 серпня 2003 р., який визначає процедуру надання органами виконавчої влади інформаційних та інших послуг громадянам і юридичним особам з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд».

Інформаційні послуги, що мають надаватись з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд», визначені в Переліку інформаційних та інших послуг електронної інформаційної системи «Електронний Уряд», затвердженому Наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 15.08.2003 № 149. Можливість надання органом виконавчої влади певної послуги визначається готовністю цього органу влади надавати відповідну державну (адміністративну) послугу в електронній формі та потребою громадян і юридичних осіб у цій послугі.

Розрізняються чотири види електронного подання інформаційної послуги:

- 1) інформування (надання безпосередньо інформації про державні (адміністративні) послуги);
- 2) одностороння взаємодія (забезпечена можливість користувачу отримати електронну форму документа);
- 3) двостороння взаємодія (забезпечена можливість обробки електронної форми документа, включаючи ідентифікацію);
- 4) проведення трансакцій (електронна реалізація можливостей прийняття рішень та їх доставка).

Інформування полягає в тому, що на веб-сторінці розміщується повна інформація про послугу:

- найменування послуги;
- адміністративний орган, що надає послугу;
- нормативні документи, що регулюють надання послуги;
- консультаційні матеріали.

Одностороння взаємодія – на веб-сторінці розміщуються електронні форми документів, які необхідні для отримання відповідної послуги. Забезпечується можливість користувачам послуг отримати та надрукувати ці форми документів, надаються інструктивні матеріали щодо їх заповнення.

Двостороння взаємодія – забезпечується приймання органом виконавчої влади заповнених форм документів в електронному вигляді для надання відповідних послуг.

Проведення трансакцій – надання органами виконавчої влади інформаційних послуг, які згідно із ЗУ «Про електронний цифровий підпис» потребують ідентифікації суб'єктів правових відносин, що здійснюється у відповідності до зазначеного закону.

Інформаційні послуги надаються через **Єдиний веб-портал органів виконавчої влади** та через **веб-сайти органів виконавчої влади**.

Надання інформаційних послуг через Єдиний веб-портал органів виконавчої влади здійснюється через такі центральні тематичні блоки головної сторінки порталу:

- 1) Громадянам України;

- 2) Юридичним особам України;
- 3) Державним службовцям України;
- 4) Міжнародній спільноті.

Для надання інформаційних послуг через власний веб-сайт орган виконавчої влади створює на веб-сайті розділ «Каталог послуг», що містить повний перелік державних (адміністративних) послуг, які надає орган виконавчої влади і які систематизовані за сферами їх надання.

Вимоги щодо формування інформаційної структури розділу «Каталог послуг»:

- повинна бути забезпечена можливість розширення складу та обсягу матеріалів кожної групи без суттєвих змін загальної структури групи;
- класифікація матеріалів повинна мати ієрархічну будову;
- ієрархічна підпорядкованість матеріалів різного рівня має відповідати рівню їх узагальнення та важливості;
- назви класифікаційних рівнів (рубрик) повинні бути зрозумілі широкому колу користувачів;
- розміщення матеріалів на окремих сторінках веб-сайту повинно забезпечувати ефективне їх використання, тобто одна сторінка може відповідати одній або декільком тематичним рубрикам, якщо це забезпечує її цілісність і зручність доступу до даних;
- повинна бути забезпечена однозначна відповідність між елементами меню та стартовими сторінками відповідних розділів.

Технічні вимоги щодо надання інформаційних послуг повинні відповідати вимогам функціонування веб-сайту органу виконавчої влади. Зокрема, це такі вимоги:

- забезпечення більш швидкого та доступного надання інформаційних послуг для будь-якої категорії користувачів;
- доступу до інформаційних послуг, що базується на використанні найбільш поширених Інтернет-броузерів, всі інші інтерфейси допускаються як доповнення до броузерних технологій;
- надання якнайбільше інформації при виконанні якнайменшої кількості дій;
- наявності комплексної системи захисту інформації, що створена відповідно до вимог та порядку, які визначено законодавством України в галузі захисту інформації.

З метою розвитку електронного урядування в Україні було прийнято Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, схвалену розпорядженням КМУ від 13 грудня 2010 р. № 2250-р, та План заходів щодо її реалізації, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів від 26 вересня 2011 № 1014-р.

В результаті реалізації вказаної Концепції в Україні очікується:

- підвищення ефективності державного управління у результаті спрощення управлінських процедур, скорочення адміністративних витрат, застосування сучасних методів державного управління;
- підвищення якості адміністративних послуг та їх доступності;

–забезпечення здійснення контролю за ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

–підвищення ступеня доступності інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, надання можливості громадянам та громадським організаціям безпосередньо брати участь у процесах підготовки проектів рішень, що приймаються на всіх рівнях державного управління;

–зменшення рівня корупції та тінізації економіки;

–досягнення якісно нового рівня управління державою і суспільством у цілому, а також зміцнити довіру до інститутів держави.

Пит. 3. Захист інформації в інформаційних, телекомунікаційних й інформаційно-телекомунікаційних системах органів державної влади та місцевого самоврядування

Основу інформаційного простору органів державної влади та місцевого самоврядування повинні складати інформаційно-телекомунікаційні системи, що спроможні забезпечити інформаційну підтримку прийнятих рішень як у сфері управління економікою, так і забезпечення безпеки особи, суспільства, держави.

Інформаційна (автоматизована) система – це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів.

Телекомунікаційна система розуміється як сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб.

Інформаційно-телекомунікаційна система – це сукупність інформаційних та телекомунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле.

Види інформації, що може міститися у таких системах:

- 1) статистична інформація;
- 2) адміністративна інформація (дані);
- 3) інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) правова інформація;
- 5) інформація про особу;
- 6) інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- 7) соціологічна інформація.

Вказані види інформації можуть належати до державних інформаційних ресурсів. Державні інформаційні ресурси – це інформація, яка є власністю держави та (або) необхідність захисту якої визначено законодавством. Положення щодо захисту державних інформаційних ресурсів містяться у ЗУ від 05 серпня 1994 р. № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

Інформаційно-телекомунікаційні системи органів виконавчої влади, а також підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління, **підлягають реєстрації**, що здійснюється Державним агентством з питань електронного урядування України.

Об'єктами захисту в системі є інформація, що обробляється в ній, та програмне забезпечення, яке призначено для обробки цієї інформації.

Порядок доступу до державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються законодавством.

Державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, повинні оброблятися в системі із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтверженою відповідністю. Комплексна система захисту інформації – це сукупність організаційних, інженерно-технічних заходів, засобів і методів технічного та криптографічного захисту інформації.

Про спроби та/або факти несанкціонованих дій у системі щодо державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, власник системи повідомляє Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України або регіональний орган, на який покладається здійснення оцінки (оцінювання) стану захищеності державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах.

Розподіл повноважень Адміністрації Держспецзв'язку та органів виконавчої влади щодо здійснення захисту державних інформаційних ресурсів закріплено Порядком взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних інформацій, затвердженим Постановою КМУ від 16.11.2002 № 1772.

Відповідно до вказаного Порядку **органи виконавчої влади** з метою захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах:

–визначають перелік інформаційних та телекомунікаційних систем, які містять державні інформаційні ресурси, та погоджують його з Адміністрацією Держспецзв'язку;

–здійснюють згідно з вимогами нормативно-правових актів з питань захисту інформації під методичним керівництвом Адміністрації заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах, у тому числі підключених до глобальних мереж передавання даних;

–збирають, узагальнюють та аналізують інформацію про вчинення несанкціонованих дій і здійснюють заходи щодо усунення їх наслідків;

–невідкладно (протягом доби) інформують Адміністрацію про спробу вчинення чи вчинення несанкціонованих дій;

–надають на запит Адміністрації інформацію про технічні та програмні засоби, що використовуються для надання мережних послуг, а також про зміни у способах або видах підключення до глобальних мереж передавання даних;

–оновлюють за рекомендаціями Адміністрації антивірусні програмні засоби, використовуючи при цьому лише ті з них, які пройшли державну експертизу.

Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України:

–здійснює методичне керівництво та координує діяльність органів виконавчої влади, пов'язану із запобіганням, виявленням, реагуванням та усуненням наслідків несанкціонованих дій щодо державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах, надає в разі потреби допомогу у здійсненні заходів щодо запобігання порушенню цілісності, доступності та конфіденційності зазначених ресурсів;

–надає органам виконавчої влади відомості про антивірусні програмні засоби, які можуть застосовуватися для захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах, та проводить перевірку їх оновлення;

–накопичує та аналізує дані про вчинення та/або спроби вчинення несанкціонованих дій щодо державних інформаційних ресурсів в інформаційно-телекомунікаційних системах, а також про їх наслідки, інформує правоохоронні органи для вжиття заходів із запобігання та припинення злочинів у зазначеній сфері, оцінює стан захищеності цих ресурсів та надає відповідні рекомендації.

Повноваження ***Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України*** закріплено ст. 10 ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», зокрема Держспецзв'язку:

–розробляє пропозиції щодо державної політики у сфері захисту інформації та забезпечує її реалізацію в межах своєї компетенції;

–визначає вимоги та порядок створення комплексної системи захисту державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

–організовує проведення державної експертизи комплексних систем захисту інформації, експертизи та підтвердження відповідності засобів технічного і криптографічного захисту інформації;

–здійснює контроль за забезпеченням захисту державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

–здійснює заходи щодо виявлення загрози державним інформаційним ресурсам від несанкціонованих дій в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах та дає рекомендації з питань запобігання такій загрозі.